

רב נחמן גזר תעניתא. בעא רחמי — ולא אתא מיטרא.

אמר רב נחמן לציבור: שקלוה לנחמן, חבוטו מן גודא לארעא [טלו את נחמן, והשליכוהו ממקום מושבו לארץ] (1399), שהרי אינו נענה בתפילתו!

על ידי דברים אלו שאמר על עצמו חלש דעתיה, התבייש ונפלה רוחו, ומשום כך אתא מיטרא.

רבה גזר תעניתא. בעי רחמי — ולא אתא מיטרא.

אמרו ליה: זהא רב יהודה, כי הוה גזר תעניתא — אתא מיטרא [כאשר היה גזר

תענית, היה בא מיד גשם]!

אמר לחו רבה: מאי אעביד [ומה אעשה]?

אי [אם] אתם סבורים שרב יהודה נענה משום תנוי [משום שדרגת לימוד התורה בזמנו היתה עדיפה מדרגתינו] -

אין הדבר כך, כי אנן עדיפינן מינייהו [אנו עדיפים בדבר זה מדורו של רב יהודה].

דבשני דרב יהודה [שהרי בתקופתו של רב יהודה], כל תנוי בנויקין הוה [כל לימודם כד-ב] — בסדר נזיקין היה (1400). שלא היו לומדים סדרים אחרים, אלא סדר נזיקין בלבד (1401).

לקידוש והבדלה?!

וכתב המהרש"א, שצריך לומר כאן כדלעיל, הא מילתא זוטרתא היא הרבי. אבל בוודאי שהיה יכול להביא גשמים בזכויותיו.

והבן יהוידע כתב, שרצו יהודיע מהשמים כח המצוה של זכות הרבים.

עוד אפשר לומר, שהסיבה שאילפא נענה היא משום שטרח לקיים את המצוה בהידור. שהרי מי שאין לו יין, יכול לקדש על הפת. וכן הבדלה, אפשר לעשות על חמר מדינה. והיות וטרח על דבר שאינו מחויב מן הדין, לכן עשה עמהם הקדוש ברוך הוא לפנים משורת הדין, ונענה להם, למרות שמצד מעשיהם לא היו ראויים לזה.

1399. כלומר, הורידוהו מגדלותו. מהרש"א. ובשיטה לבעל הצורות כתב: חבטוהו מכותל לכותל וימות. כיון שאין משגיחין בו מן השמים — למה לו חיים.

1400. כך כתב רש"י במסכת ברכות [כ א]: לא

היו גדולים בכל גמרא של ד' סדרים, אלא בתלתא בבא שלנו. והיינו, שלא היו בקיאים בסדרים מועד נשים נזיקין וקדשים, שהרי אפילו בסדר נזיקין גמרו רק את ג' הבבות [קמא מציעא ובתרא]. ולא נקט את הסדרים זרעים וטהרות, משום שאין עליהם גמרא. אמנם ברש"י כאן משמע שהיו בקיאים בכל סדר נזיקין, ולא רק בג' הבבות.

ומכל מקום משמע מדבריו, שאכן היו למדים גם סדרים אחרים, אלא שלא היו גדולים אלא בנויקין.

1401. בכאר שבע כתב שני טעמים למה היו למדים רק סדר נזיקין: א. משום ששינו במסכת בכא בתרא [קעה ב]: הרוצה שיחכים — יעסוק בדיני ממונות וכו'. ב. משום שמצינו במסכת בכא קמא [ל א] שרב יהודה סובר שמי שרוצה להיות חסיד — יקיים ענייני נזיקין. והלימוד מביא לידי מעשה, לכן למדו בעיקר סדר נזיקין. וכן כתב במצפה איתן, שרב יהודה לשיטתו, שאמר שהרוצה להיות חסיד וכו'.

ואנן קא מתנינן בשיתא סדרין] ואילו אנו שונים ולומדים את כל ששת הסדרים].

וכי הוה מטוי רב יהודה בעוקצין ונכאשר היה רב יהודה מגיע בלימודו למשנה במסכת עוקצין⁽¹⁴⁰²⁾ המדברת בענין זה]:

כל ידות⁽¹⁴⁰³⁾ האוכלין, כדוגמת עלי הירק, אם נגעה בהן טומאה, נטמא גם האוכל המחובר לאותן ידות, אם צריך הוא להן. וכן להיפך, אם נגעה טומאה באוכל, נטמאו גם הידות.

ושנינו שם: האשה⁽¹⁴⁰⁴⁾ שכובשת ירק בקדירה, דהיינו, שהיא סוחטת את הירק מממיו, כדי שיתקיים לזמן ארוך, הידות,

העלים של אותו ירק — טהורות, ואינן נטמאות אם נגעה טומאה בירק עצמו.

וטעם הדבר, משום שעל ידי הכבישה והלחץ שהופעל על הירק, נשתברו ונסדקו הידות, ואי אפשר ליטול בהן את הירק. כי אם יטלוהו על ידי אחיזה בידות, היות והן חלשות וסדוקות, יתנתק מהן הירק ויפול. והיות וכך, אין העלים נחשבים כידות של האוכל, ואינם נטמאים אגב האוכל.

ואמרי לה [ויש אומרים, שאין מדובר על מה ששנינו "האשה שהיתה כובשת וכו'", אלא על ענין זה]: זיתים שכבשן בטרפיהן [יחד עם העלים⁽¹⁴⁰⁵⁾ שלהן] — טהורין הידות מלהביא טומאה לאוכל, משום שלאחר

אמנם הערוך כתב: באותן הדורות לא היו יגיעים אלא בדברים הקשים. אבל השאר, פשוטים היו להם, ולא היו צריכים לטרוח בהם.

1402. רש"י כתב, שמשנה היא במסכת טהרות. וכתב השפת אמת, שנראה שרש"י לא נתכוין למשנה בפרק שני במסכת טהרות, וטעות סופר היא ברש"י, כי שם לא מדובר כלל בענין ידות, אלא בענין אחר לחלוטין. אלא שפירש רש"י, כמו שבזיתים שכבשן, אין בהם דין ידות, כך גם באשה שכובשת ירק. וכתב, שאולי היא איזה תוספתא בעוקצין.

ובאמת במסכת סנהדרין [קן ב] כתב רש"י עצמו, שלא מצא ענין זה במסכת עוקצין.

עוד כתב השפת אמת, שיותר נראה כוונת הגמרא, שיש שתי נוסחאות בעוקצין. יש ששונים: האשה שכובשת וכו', ויש ששונים: זיתים שכבשן וכו'. עיין שם.

אמנם במסכת ברכות, על דברי הגמרא "האשה שכובשת ירק או זיתים שכבשן

בטרפיהן, כתב רש"י — משנה היא במסכת עוקצין. וכתב בחזון נחום [עוקצין ב א], כי מה שכתב שמשנה היא בעוקצין, אין הכוונה לאשה שכובשת ירק, כי משנה זו — בטהרות היא, כמו שכתב כאן. ונתכוון רש"י ל"זיתים שכבשן בטרפיהן", שזו משנה בעוקצין. עיין שם שהאריך טובא. וצ"ע.

1403. "ידות" — כמו ידות. דהיינו, דבר שבאמצעותו מחזיקים חפץ כלשהו.

1404. רש"י [בד"ה כובשת] כתב: "דרך אשה בכך וכו'". ולכאורה כוונתו לומר שאין דין זה דווקא באשה, אלא נקטה המשנה אשה, משום שדרכה בכך.

1405. עלי הזית מכונים "טרף", כפי שמצינו [בראשית ח יא] שתרגום: "והנה עלה זית" — "טרף זיתא".

ואנן קא צווחינן כולי יומא — וליכא דאשגח בן [ואילו אנו, צווחים כל היום בתפילה, ואין שמשיגח בנו ושומע לנו].

אי משום עובדא [שמא אין אנו נענין בתפילתנו משום מעשינו, שאין אנו נוהגין כראוי].

אי איכא דחזא מידי — לימא [אם יש מי שראה בנו, בחכמים, דבר מה שאינו ראוי — שיאמר]!

והיות ואין מי שיאמר עלינו שאין אנו נוהגים כשורה בדבר מה, ודאי שאין הדבר תלוי בנו ובמעשינו, שהרי אנו עדיפים על רב יהודה.

אבל מה יעשו גדולי הדור, שלמרות שמחמת מעלת עצמן היו נענים, מכל מקום, היות ואין דורן דומה יפה [אנשי הדור אינם נוהגים כהוגן] (1411), לכן אינן נענין

שכבשום — שוב אינן ראויין להיות בית יד (1406).

כשהיה רב יהודה מגיע תוך לימודו לעניינים אלו —

אמר [היה אומר]: הויית דרב ושמואל קא חזינא הכא [עניינים אלו דומים עלי כהויות של רב ושמואל] (1407), שעמוקים הם, ואינם נהירים לי!

ואילו אנן [אנו] קא מתנינן בעוקצין (1408) תליסר מתיבתא [לומדים את מסכת עוקצין בשלש עשרה ישיבות בעיר זו שאנו יושבים בה] (1409).

ולמרות כל זאת, למרות שאנו עדיפים על דורו של רב יהודה בלימוד התורה,

ואילו רב יהודה, כי הוה שליף חד מסאנא [כאשר היה חולץ מנעל אחד] משום עיני (1410) — אתי מיטרא [היה בא מיד מטר].

ישיבות. מהרש"א.

1409. כך פירש כאן רש"י. אמנם במסכת ברכות [כ א, ד"ה בתליסר] פירש, דהיינו בשלש עשרה פנים. כגון משנת רבי ורבי חייא, ומשנת בר קפרא, ולוי, ותנא דבי שמואל. והביא שכך מצינו במסכת נדרים [מא א]: רבי מתני הלכתא בשלש עשרה פנים. ועיין בתוספות שם שכתבו ש"ג לאו דווקא. אלא לשון הרגיל בש"ס הוא.

1410. שהרי איסור נעילת הסנדל הוא אחד מחמשת העינויים של הצומות החמורים.

1411. מעשה מעין זה מובא במסכת ברכות [שם]. אלא ששם מדובר באביי, וכאן ברבה. ואומר שם אביי, שהסיבה שאין נענין, משום שהראשונים מסרו נפשם על קדושת השם, ואנו

1406. כך פירש רש"י כאן. אמנם מפרשי המשנה שם פירשו בענין אחר, עיין שם.

1407. כתב רש"י במסכת ברכות: כלומר, טעם המשניות הללו קשה עלי, ככל הקושיות שהיו שני רבותי מתקשין בהן בכל הגמרא. ועיין בגמרא במסכת סוכה [כח ב]: אמרו עליו על ריב"ז שלא הניח מקרא ומשנה וכו' דבר קטן ודבר גדול. ומבארת הגמרא, ש"דבר קטן" היינו הויות דאביי ורבא. ופירש שם רש"י: כל איבעיא להו לאביי ורבא הוה מספקא להו, ובכולן נתן את לבו ונתן בהן טעם, ובימי אמוראים — נשתכחו.

1408. נקט דוקא מסכת עוקצין, משום שהיא המסכת האחרונה בש"ס. ואמר רבה: אפילו את המסכת האחרונה אנו למדים בשלש עשרה

בתפילתן (1412).

מספרת הגמרא:

רב יהודה חזא הנהו בי תרי [ראה שני בני אדם] **דהוו קא פריצי בריפתא** [שהיו זורקים פת זה לזה לשם שעשוע].

אמרי: שמע מינה איכא שבועא בעלמא [ממעשי בני אדם אלו, שמזלזלים כל כך בפת, מוכח שיש שובע גדול בעולם].

היב עיניה, הוה כפנא [נתן רב יהודה עיניו, ונעשה רעב בעולם] (1413).

רצו החכמים לגרום לכך שיצא רב יהודה לשוק, ויראה שיש רעב גדול, ויתפלל על כך.

אמרו ליה רבנן לרב כהנא בריה דרב נחוניא שמעיה [אמרו החכמים לשמשו של רב יהודה, ששמו היה רב כהנא בן רב נחוניא]:

מר דשכיח קמיה [אתה, שמצוי ושכיח לפני רב יהודה], **ניעשייה דליפוק בפתחא דסמוך לשוקא** [השתדל לגרום לכך, שיצא רב יהודה לפתח הסמוך לשוק] (1414).

ואכן כך היה. **עשייה — ונפק לשוקא** [גרם רב כהנא לרב יהודה שיצא לשוק].

חזא כנופיא [ראה רב יהודה הרבה בני אדם עומדים מכונסים במקום אחד].

אמר להו [אמר להם, לאותם בני אדם]: **מאי האי? מה הדבר, לשם מה אתם עומדים כאן?**

אמרו ליה: אכוספא דתמרי קימי, דקא מזרבן [יש כאן כלי מלא תמרים] (1415) **העומדות למכירה, ואנו ממתינים לקנות מהן].**

אמר רב יהודה: אם כל כך הרבה בני אדם ממתינים לקנות מכלי אחד של תמרים, **שמע**

שובע בעולם, שבאים על ידי לידי בזיון אוכלין, יהא רעב.

וכעין זה כתב היעב"ץ, ששמא במתכוין עשה, לייסרם שלא יהיו פרוצים ובוועטים בטובתו של הקדוש ברוך הוא. עוד כתב, שאפשר שעל ידי שהשיגה בכך, נעשה היוקר מאליו, ולא ענה מלבו [כלומר, לא שנתכוון לכך], אלא כל מקום שנתנו בו חכמים עיניהם או עוני וכו', כפי שמצינו במסכת נדרים [ז ב].

1414. אמנם יכלו לספר לרב יהודה שיש רעב בעולם, אבל אינה דומה שמיעה לראיה. מהרש"א.

1415. עוד פירש רש"י, דהיינו פסולת תמרים.

איננו מוסרים נפשנו על קדושת השם. וכתב הגבורת ארי, שלפי זה צריך לומר, שרבה ידע בעצמו שאף הוא מהמוסרים נפשם על קדושת השם, ולכן תלה את החסרון בדורו.

1412. כתב היעב"ץ, שרבה אינו סובר כאושעיא זעירא דמן חבריא, שאמר לעיל שהכל תלוי בעיני העדה. אמנם לכאורה אפשר לומר, שרבה ידע שאין הדבר תלוי בו, כפי שהוכיח בעצמו, שהן בלימוד והן במעשים אין בו חסרון. מה שאין כן לעיל, שאושעיא ידע שאין מעשיהם של עיני העדה כשורה.

1413. ביאר המהרש"א, שהסיבה שעשה כך, משום שזרקו אוכלים זה לזה, וזהו בזיון אוכלין, ואסור לעשות כן. לכן אמר, כיון שיש כל כך

בתו של שמואל]: באותו יום שעשה רב יהודה כך, **אנא הוה קאימנא אנורא דנהר פפא** [אני הייתי עומד על שפתו של הנהר הנקרא "פפא"].

חזאי למלאכי דאידמו למלחי [ראיתי שם מלאכים שנדמו למלחי ספינה], **דקא מייתי חלא ומלונהו לארבי** [שהביאו חול ומלאו בו הספינה], **והוה קמחא דפמירא** [ועל ידי נס הפך החול לקמח סולת]. ועשו כך, כדי למכור את הקמח לבני המקום.

הגיעה השמועה על כך לבני המקום, **ואתו כולי עלמא למיזבן מיניה** [באו כולם לקנות מאותו קמח סולת].

ואמינא להו [ואמרתי להם]: **מהא לא תיזבנון, דמעשה נסים הוא** [אל תקנו מקמח זה, כי הוא נוצר על ידי נס] (1418). וכמה

מינה כפנא בעלמא [מוכח מכך, שיש רעב בעולם].

אמר ליה לשמעיה [אמר רב יהודה לשמשו]: **שלוף לי מסאניי** [חלוץ לי את מנעלי] (1416). ורצה לעשות כך לשם עינוי, כדי שירד מטר.

שלוף ליה חד מסאנא [חלוץ לו שמשו מנעל אחד], ולא הספיק לחלוץ את השני עד **שאתא מיטרא** [עד שירד מטר].

כי מטא למושלף אחרינא [כאשר ניגש רב יהודה לחלוץ את המנעל האחר], **אתא אליהו** [בא אליהו הנביא] **ואמר ליה: אמר הקדוש ברוך הוא: אי שלפת אחרינא — מחריבנא לעלמא** [אם תחלוץ את המנעל השני, אחריב את העולם] (1417).

אמר רב מרי ברה דבת שמואל [בנה של

ריבוי גשמים יהיה מכול.

והיעב"ץ כתב, ששמא הכוונה רק על רב יהודה. שאמר הקדוש ברוך הוא שאם יסיר את נעלו השניה, יצטנן וימות. כי רב יהודה היה אדם חולה וחלש, כפי שמצינו במסכת שבת [לז ב.]. ואדם נקרא "עולם קטן", כל שכן אדם גדול כרב יהודה.

1418. צריך להבין, אם כן, לשם מה עשו המלאכים מה שעשו, אם אכן אין ראוי להשתמש באותו קמח סולת?

ובפשטות אפשר לומר, שהיה זה נסיון, לראות אם אכן ישמעו לרב יהודה, ולא יקנו מאותו קמח, ויבטחו בקדוש ברוך הוא שיבוא קמח שלא בדרך נס [כפי שאכן היה למחרת].

והיעב"ץ מבאר, שאמנם לא קנו מאותו קמח, אבל אינו דומה מי שיש לו פת בסלו — למי שאין לו. ולכן הביאו המלאכים את הקמח, כדי

1416. ביאר המהרש"א, שהרי שליפת הסנדל היא אחד מחמשה עינויים שנאמרו גבי יום הכפורים. והתחיל רב יהודה דווקא בעינוי זה, משום שעינויים אחרים, כמניעת אכילה ושתייה, אינם ניכרים בשוק. לכן ביקש דווקא לחלוץ מנעליו. ואכן, מיד כשהתחיל בעינוי, נענה — ובא מטר. אמנם העיר, הרי לא קיבל עליו תענית מאתמול. ולכן כתב שיתכן שהיתה חליצת המנעל רק לצערא בעלמא.

1417. ביאר המהרש"א, דהיינו משום שהטריח כל כך את קונו. שבתחילה הטריחו להביא רעב לעולם, ועתה מבקש שובע יותר מן הצורך [שהרי בשליפת המנעל הראשון כבר ירד גשם]. אמנם צריך להבין, למה צריך כל העולם להיענש משום כך?

והקרבן אורה מבאר, כי מה שאמר הקדוש ברוך הוא שיחריב את העולם, היינו שעל ידי

למחר אמר להו [למחרת אמר לבני המקום]:
מי איכא דהוא חילמא — לימא [מי מכם
שראה דבר מה בחלומו — שיאמר את
הדבר].

אמר להו רבי אלעזר מהגרונאי: לדידי
אקריין בחלמי [לי הקריאו ואמרו בחלומי]
כדברים האלה: שלם טב לרב טב מריבון טב
דמטוביה מטיב לעמיה [שלום טוב — לרב
טוב, מריבון טוב, שמטיב מטובו
לעמו] (1420).

אמר: מדברים טובים אלו שאמרו לך
בחלומך, שמע מינה עת רצון היא למבעי
רחמי [מוכח שעתה הוא עת רצון לבקש
רחמים].

בעי רחמי — ואתי מיטרא [בקש רחמים,
וירד מטר].

מביאה הגמרא עתה מעשה בענין זה, שהיה

שאפשר להתרחק ממעשה ניסים, יותר טוב
ונכון (1419).

שמעו לו בני המקום, ולא קנו מאותו קמח.

למחר אתיין ארבי דחיטי דפרזינא [למחרת
הגיעו למקום ספינות שהובילו חיטים
ממקום שנקרא "פרזינא"], וקנו מהן בני
המקום.

רבא איקלע להגרונאי [הזדמן למקום ששמו
"הגרונאי"] בזמן של עצירת גשמים.

גזר תעניתא [גזר תענית]. בעא רחמי [ביקש
רחמים, שירד מטר] — ולא אתא מיטרא
[ולא ירד מטר].

אמר להו [אמר להם לבני המקום]: ביתא
כולי עלמא בתעניתייכו [לינו כולכם
בתעניתכם], ואל תאכלו כלום עד הבוקר.

שיהיה להם יותר קל כל עוד יש רעב.

1419. כך כתב רש"י. משמע שאין בכך איסור,
אלא ראוי שלא לעשות כך. וקשה, הרי לעיל,
גבי המעשה של אלעזר איש בירתא, כתב רש"י
שאסור ליהנות ממעשה ניסים!

וכתב המצפה איתן, שדווקא ביחיד אסור,
משום שמנכין לו מזכויותיו. אבל ציבור, שאין
מנכין מזכויותיהם, מותר להם מעיקר הדין
ליהנות ממעשה ניסים, אלא שאין ראוי לעשות
כך.

1420. ביאר המהרש"א: "שלם טב לרב טב"
— היינו לרבא, שהיה ראש ישיבה, וגזר
התענית. "מטוביה מטיב לעמיה" — שמטובו
של רבא ובזכויותיו, מטיב "רבון טב", הקדוש

ברוך הוא, "לעמיה" — לכל עם ישראל.

והחתם סופר [על התורה, פרשת בהעלתך]
הקשה, וכי יש שלום שאינו טוב? עוד צריך
להבין, מה הכוונה "רב טב"?

וביאר, שיש שלום — ויש שלום. שהרי
אמרו חז"ל במסכת כתובות [קב ב], שתלמיד
חכם שבני עירו אוהבים אותו, אין הדבר מוכיח
מעלה כלפיו, אלא אדרבה, זו הוכחה שאינו
מוכיח אותם בענייני תורה ומצוות. הרי לנו
שלום שאינו טוב, וסופו רעה רבה. וגם הרב אינו
טוב, שהרי לא זכה להשפיע משלו על אחרים,
שזו תכלית כל הטובות. לעומת זאת, יש רב
שמוכיח לאחרים, ואינו נושא פניהם. וסופו טוב,
ברצות ה' דרכיו, ורבים יהיו דורשי שלומו. וזהו
השלום המתבקש והראוי.

וזהו מה שאמרו לרבי אלעזר מהגרונאי

כח בידי החכמים להוריד מטר בתפילתם.
 ההוא גברא דאיהייב נגדא בני דינא דרבא,
 משום דבעל נכרית [היה אדם שהתחייב
 מלקות בבית דינו של רבא, משום שבעל
 נכרית] (1421).

נגדיה רבא — ומית [הלקהו רבא, ומת אותו
 אדם מחמת המלקות] (1422).

אמר לה שבור לאמו: מאי היא? מהו הדבר
 שהקדוש ברוך הוא עושה להם כשמבקשים
 ממנו?

אמרה לו: בעין רחמי — ואתי מיטרא
 [מבקשים הם רחמים, ויורד מטר].

אשתמע מילתא כי שבור מלכא, בעא
 לצעורי לרבא [נשמע הדבר בבית
 המלך] (1423), ששמו היה "שבור", ורצה לצער
 ולהעניש את רבא].

אמר לה: מזה שיוורד גשם בימות הגשמים
 כאשר הם מבקשים על כך, אין ראייה
 שהקדוש ברוך הוא נענה לבקשתם. כי יתכן
 שההוא, מה שיוורד אז גשם, כשהם מבקשים
 אותו, היינו משום דזימנא דמיטרא הוא
 [משום שזמנו ועונתו של הגשם הוא]. אלא
 שעד אותו זמן נעצר, ועתה בא.

אמרה ליה איפרא הורמיז (1424) אימיה
 דשבור מלכא לברה [אמרה לו אמו, ששמה
 היה "איפרא הורמיז" לבנה, לשבור]: לא
 ליהוי לך עסק דברים בהרי יהודאי [לא כדאי
 שיהיה לך עסק דברים עם היהודים].

אלא, אם באמת כל מה שהם מבקשים —
 אלקיהם עושה עבורם, לבעו רחמי האידינא,

ומדוע?

בשאר עממין אף בחתנות חייב רק מדרבנן].

1422. כאשר מלקים אדם על פי בית דין, צריך
 לאמוד אם הוא יכול לעמוד באתן מלקות בלי
 שימות, כפי שמצינו במשנה במסכת מכות [פרק
 ג' משנה י"א, ובברטנורא שם]. ומן הסתם גם
 במקרה שלנו אמדוהו. אבל ככל הנראה היתה
 טעות, ולא אמדוהו כראוי.

מהשמים: "שלם טב לרב טב". כלומר, לא כרב
 שאינו מוכיח לבני עדתו, שהשלום שלו אינו
 טוב. אלא, לרב טב — יש שלם טב [שלום
 טוב]. ומהו, "דמטוביה מטיב לעמיה". מן הטוב
 ההוא אשר הטיב ה' עמו — מטיב להם,
 ומשפיע להם ארחות יושר.

1423. רש"י במסכת סוכה נג א, וכן בעוד
 מקומות] כתב, שהוא היה מלך פרס.

1421. כפי שמצינו בשולחן ערוך [אבן העזר
 סימן ט"ז סעיף א']: הבא על הנכרית דרך זנות,
 במקרה, חייב עליה מדרבנן משום נכרית ומשום
 זונה, ומכין אותו מכת מרדות. וכן כתב
 הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה [פרק י"ב הלכה
 ב']. וכתב, שהטעם הוא גזירה שמא יבוא
 להתחתן, והמתחתן בנכרים חייב מלקות מדין
 תורה, שנאמר "לא תחתן בס" [אמנם דעת
 הטור שדין זה הוא דווקא בז' עממין, אבל

1424. כתב רש"י, שנקראה כך על שם שהיה לה
 חן ויופי של שדים [כלומר, שמה היה "איפרא",
 וכונתה "הורמיז" על שם שהיה לה יופי של
 שדים, כי "הורמיז" — היינו שד].

קדם" [פסוק הוא בתהלים], והיינו, שאבותינו סיפרו לנו את הנסים והנפלאות שעשית בימיהם⁽¹⁴²⁶⁾, ואילו **אנו** — **בעינינו לא ראינו נסים!**

משאמר רבא כך, **אתא מיטרא** [בא גשם]. והיה רב כל כך, **עד דשפוך מרזכי דצפורי לדיגלת** [עד שנשפכו המים דרך המרזבים בצפורי, ושטפו את הרחובות, עד שהגיעו ונפלו לנהר החדקל]⁽¹⁴²⁷⁾.

אתא אבוה, איתחזי ליה בחלמיה [בא אביו של רבא, ונגלה לו בחלום הלילה]⁽¹⁴²⁸⁾, **ואמר ליה: מי איכא דמיטרה קמי שמיא כולי האי** [האם יש מי שמטריח את הקדוש ברוך הוא כל כך, להוריד גשם שלא בזמנו?]⁽¹⁴²⁹⁾

שכאשר יורדים גשמים רבים בצפורי, זורמים מים רבים אל הפרת והחידקל, עד כדי כך שניכר הדבר שירדו גשמים בארץ ישראל. וזה כעין מה שמצינו במסכת שבת [סה ב]: מטרא במערבא — סהדא רבה פרת. אמנם במהר"ץ חיות הביא גירסת העין **יעקב**, שגרס "מרובא דמחוזא". והטעם, משום שרבא היה במחוזא. ועוד, שציפורי בארץ ישראל, והחדקל — בכבל.

1428. כתב המצפה איתן, דהיינו על פי מה שכתוב בספר סודי רזי, שאם אדם נצול בזכות חברו, אזי המלאך שמצילו נראה לו בדמות אותו אדם שביכותו הוא ניצל. אף כאן, אפשר שהמלאך שהצילו נראה לו בדמות אביו. ולכן, אין ראייה מכאן לנדון במסכת ברכות, האם המתים יודעים בצער החיים, ולכן אין הגמרא שם מביאה ראייה ממעשה זה.

1429. צריך להבין, וכי מה היה על רבא לעשות, הרי זו היתה האפשרות היחידה שניתנה לו

בתקופת תמוז, וליתי מיטרא [שיבקשו היהודים רחמים עתה, בתקופת תמוז, שאינה עונת הגשמים, ויבוא מטר], ואז נדע שאכן כך הוא הדבר, שהקדוש ברוך הוא נענה לבקשתם.

שלחה ליה לרבא [שלחה לו איפרא הורמיז לרבא]: **כוין דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא** [כוון דעתך ובקש רחמים שירד עתה מטר]⁽¹⁴²⁵⁾.

בעי רחמי — **ולא אתי מיטרא** [ביקש רבא רחמים — ולא ירד מטר].

אמר רבא לפניו [לפני הקדוש ברוך הוא]: **רבנו של עולב! אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי**

אמנם התוספות [במסכת בבא בתרא ח א, וכן במסכת סנהדרין לט א] פירשו, ש"איפרא הורמיז" היינו חן מאת המקום. עיין שם. ועיין ברש"י במסכת נדה [כ ב, ד"ה איפרא] שכתב, שהיתה אותה אשה קרובה להתגייר, ואף היתה שולחת קרבנות.

1425. שלחה לו כך, משום שהיתה אוהבתו ומייקרתו. רש"י.

1426. ביאר המהרש"א, שנתכוין לכך ששמואל הוריד גשם שלא בזמנו, בימי קציר חטים. אבל אביו טען לו שהטריח את הקב"ה, ואין זה דומה לההוא דשמואל. כי שם היה הנס לצורך כלל ישראל, וכאן רק עבור שבור מלכא.

1427. כתב היעב"ץ שאם זו העיר ציפורי הידועה מכמה מקומות בתלמוד, היינו כפי שנתבאר בגמרא, שהיות וציפורי יושבת בראש ההר כציפור, וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, ולעומת זאת, בכל יושבת במקום עמוק, הרי

שרף פינכא דדייסא [אכל מלא כף (1432) של דייסא], ובעי רחמי — ולא אתא מיטרא [וביקש רחמים על המטר — ולא בא].

ואין ראוי לעשות כן, לטעום ואחר כך לבקש רחמים.

לכן אמר ליה רב נחמן בר אושפזתי בגיחוך: (1433) אי שריף (1434) מר פינכא אחריתי דדייסא — אתי מיטרא [אם תאכל עוד כף של דייסא — יבוא מטר]! (1435)

איכסוף [נתבייש] רב פפא מדבריו של רב נחמן, וחלש דעתיה [וחלשה דעתו], ועל ידי כך אתא מיטרא [בא מטר].

אמר ליה אביו: שני דוכתיך [שנה את מקומך] (1430), ואל תישן הלילה על המטה שאתה רגיל לישן עליה.

עשה רבא כמצות אביו, ושני דוכתיה [ושינה את מקום לינתו באותו לילה].

למחר, אשכחיה דמרשם פורייה בסכיני [למחרת בבוקר, מצא שהיו על מיטתו הרגילה רישומי וסימני סכינים]. לפי שרצו שדים להרגו, וחתכו את מיטתו (1431).

רב פפא גזר תעניתא — ולא אתא מיטרא [גזר תענית — ולא בא מטר].

חלש ליביה [נחלש לבו]. כלומר, רב פפא הרגיש חולשה גופנית מחמת התענית.

1431. כתב רש"י, שזהו שמצינו במס' חולין שנקרא רבא "נוזף", שלא מצינו לו נזיפה בכל התלמוד, אלא בזה המעשה, שביקש גשמים בתמוז שלא לצורך.

1432. כך פירש כאן רש"י. אמנם במקומות אחרים פירש, ש"פינכא" היינו קערה של חרס. עיין חולין קי"א ע"ב.

1433. כך כתב רש"י. והיעב"ץ כתב, שנתכוון לקנטרו, כדי שיתבייש — ויסבול בזיונו, ובשכר זה תקובל תפילתו. כי יראה ה' בעניו, ויטיב לו טובה תחת בשתו.

1434. נקט כאן לשון "שריף", כפי שמצינו במסכת עבודה זרה [כט ב] "שורפה חיה", ופירש שם רש"י, שהוא מלשון גמיעה.

1435. אמנם ודאי שאכל רק מחמת חולשתו, שהרי היה תענית ציבור. אלא שרב נחמן גיחך

להציל את נפשו! ומבארים, שהיה לו לבקש מהקדוש ברוך הוא בסתם שיצילהו. שהרי אין מעצור לקדוש ברוך הוא להושיע, בדרך הטבע או בדרך נס.

והבן יהוידע כתב לבאר, שכדי להציל נפשו היה די לבקש ירידת מעט גשמים. אבל רבא ביקש שירדו גשמים רבים, כפי שהיה בימי שמואל, וכפי שאכן היה.

1430. כי כשניתנת למזיקים רשות להזיק, מייחדים להם מקום להזיקן, ואין להם רשות להזיק במקום אחר. מהרש"א.

והבן יהוידע כתב, שאותם מזיקים לא נשלחו מהשמים להזיק, אלא שר השדים, כיון שידע שיש כעס על רבא בשמים, נתגרה ברבא מעצמו, ושלח את חילו להזיק לו. ואמר לו אביו שישנה מקומו, ולא חשש שיבואו למקום משכבו החדש, כי הרי השר שלהם שלחם לחדר משכבו הרגיל של רבא, והם לא ישנו את תפקידם ושליחותם בלי רשות. אמנם כשראו שרבא אינו במיטתו, שפכו חמתם על מיטתו הריקה.

— בנחת?! רבי חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא

[היה מהלך בדרך].

אתא מיטרא [בא גשם].

אמר רב יוסף: מאי אהניא ליה צלותא דכהן גדול לגבי רבי חנינא בן דוסא [מה הועילה תפילתו של כהן גדול לגבי רבי חנינא בן דוסא]?

הרי הכהן הגדול היה מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא שלא יקבל את תפילת עוברי הדרכים, שהיו מתפללים שלא ירדו גשמים ולא יפריעום בדרכם. ואף על פי כן, נתקבלה תפילתו של רבי חנינא כשהלך בדרך, ופסקו להם הגשמים!

דתנן: הכהן הגדול היה מתפלל תפלה קצרה⁽¹⁴³⁸⁾ בבית החיצון [בהיכל, שהוא

אתא מיטרא [בא גשם], והפריע לו בהליכתו.

אמר לפניו: רבונו של עולם, כל העולם כולו בנחת, שטוב להם שיורדים גשמים להשקות את שדותיהם, ורק חנינא בצער?⁽¹⁴³⁶⁾

פסק מיטרא [הפסיק הגשם לרדת].

כי מטא לביתיה [כאשר הגיע רבי חנינא לביתו], אמר לפניו [אמר לפני הקדוש ברוך הוא]: רבונו של עולם! כל העולם כולו בצער על כך שלא יורדים גשמים, ואינם משקים את שדותיהם, ורק חנינא, שיושב אני בביתי, ואיני צריך לגשמים לפי שאין לי שדות⁽¹⁴³⁷⁾

ברצון וברכה, כפי שהוא יבקש בתפילה. ומה שחזר ואמר אחר כך "וחנינא בנחת", נתכוין לומר, שאין הוא כעניים, שאף שאין להם שדות וזרעים, עצובים הם מפני יוקר הלחם. כי הוא, רבי חנינא, די לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת, ולא אכפת לו היוקר.

1437. כך פירש רש"י. והבן יהוידע [במסכת יומא] הקשה בשם הישרש יעקב, למה לא פירש שהוא בנחת משום שדי לו בקב חרובין, ואין לו נפקא מינה ביוקר הלחם? ותירץ, שאם יהיה רעב, כל מיני מאכל יתייקרו, גם החרובים. עוד כתב, שרק בימות החול היה אוכל חרובים. אבל בשבת — היה אוכל לחם בשלש סעודות. עוד כתב, שאפשר שרק רבי חנינא היה מסתפק בקב חרובים, אבל בני ביתו היו אוכלים לחם.

1438. שנינו במסכת יומא [נב ב], שהטעם שהיה מקצר בתפילתו, כדי שלא להבעית את ישראל [שאם ישתהה שם בתפילה, יסברו שמת, ולא

על כך שאכל קודם שהתפלל וביקש רחמים. עוד אפשר לפרש, שהיה צריך רק לטעום, כמו חולה ביום הכיפורים, ולא לאכול פינכא שלמה. מהרש"א.

1436. כך הוא הביאור הפשוט. והקשה המהרש"א [בממסכת יומא נג ב], מה היתה דעתו של רבי חנינא, וכי משום שהוא בצער, יפסיק המטר לכל העולם, אף שהם צריכים לו? ותירץ, ששמא באמת באותו זמן שהיה בדרך, לא היו צריכים העולם לגשם. ולכן אמר, כל העולם כולו בנחת, שהם יושבים בבתיים, ואין הגשם מפריע להם. וחנינא, שהולך בדרך, בצער! אמנם כאשר הגיע לביתו כבר היו צריכים העולם לגשם, ורק הוא לא היה צריך, כי לא היו לו שדות. ולכן אמר: כל העולם כולו בצער, וחנינא בנחת! עיין שם.

והבן יהוידע מבאר, שודאי שלא הקפיד רבי חנינא על צערו, אלא רצה שיפסק הגשם על ידי דברו, ויחזור ויביאנו על ידי תפילתו, ואז יבוא

חיצון לבית קדש הקדשים].

גרוע הוא! (1441)

מאי מצלי [מה היה אומר בתפלתו]?

אלא כך התפלל הכהן הגדול: אם עתידה השנה הבאה להיות שחונה — מבקשים אנו שתהא גשומה וטלולה (1442) [שתהא שנה של ירידת גשמים וטל מרובים]. כי בזמן החום צריכין גשם רב ותדיר (1443).

רבין בר אדא ורבא בר אדא דאמרי תרוייהו משמיה דרב יהודה [אמרו שניהם משמו של רב יהודה], שכך היתה תפלתו של כהן גדול:

וסיים הכהן תפלתו ואמר: ואל יכנס לפניך תפילת עוברי דרכים, המתפללים שלא ירדו גשמים, כדי שלא יפריעו אותם בדרכם.

”יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא השנה הזו גשומה (1439) ושחונה”.

רב אחא בריה דרבא מסיים משמיה דרב יהודה את תפלתו של הכהן הגדול בדברים אלו:

ותמהה הגמרא: היאך התפלל הכהן שתהא השנה שחונה [חמה] (1440), וכי מעלייתא היא [וכי דבר מעולה הוא, שתהא השנה חמה]? הלא אדרבה, גריעותא היא [דבר

לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה (1444)

נתקבלה תפילתם].

תהיה השנה שלא כדרכה, שתהיה חמה ביותר, מבקשים אנו שתהיה גם כן בזה שלא כדרכה, שתהיה גשומה ביותר, ובוזה תתקן החמימות, ותהיה השנה חמה ולחה. מהרש”א [יומא נג ב].

1439. צריך להבין, מדוע התפלל הכהן הגדול דווקא על ענין הגשמים?

1442. למרות שהטל אינו נעצר לעולם, כפי שהגמרא אומרת לעיל [ג א], ואין צריך להתפלל עליו, מכל מקום התפלל שתהא השנה מבורכת בטל של ברכה, שהוא כן נעצר, כפי שהגמרא אומרת שם [עמוד ב].

וביאר הגבורת ארי [במסכת יומא במילואים] לפי דברי הגמרא במסכתין [ז א], שאין הגשמים נעצרים — אלא בשביל מספרי לשון הרע, ושם [בדף מד א] אומרת הגמרא: על מה הקטורת מכפרת — על לשון הרע. ולכן, אחרי הקטרת הקטורת, שכיפרה על עוון לשון הרע שעוצר את הגשמים, התפלל על הגשמים.

1443. במסכת יומא הגירסא היא “שחונה וגשומה”. וכתב שם הגבורת ארי שכך מסתבר, כפי שמבארת הגמרא, שכונתו בתפלתו היתה, שאם השנה תהיה שחונה — תהא גשומה.

1440. כלשון הפסוק “חמותי ראיתי אור”, ותרגם יונתן בן עוזיאל “שחינת”.

1444. תמה הגבורת ארי, איך התפלל כהן גדול בלשון ארמית, הרי רבי יוחנן אומר במסכת סוטה [לב א]: כל השואל צרכיו בלשון ארמית, אין מלאכי השרת נזקקים לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמית!

1441. כלומר, “שחונה” — משמע חמה יותר מדי. ולכן שואלת הגמרא, למה התפלל הכהן שתהא השנה שחונה, היה צריך להתפלל שתהא שנה זו חמה כדרכה. והוא הדין שהיה יכול לשאול על “גשומה”, שמשמע שביקש שתהיה גשומה יותר מדי, ואם כן, גריעותא היא!

וכתב, שבבית המקדש, מקום השכינה, יכול

ומתרצת הגמרא, שכך אמר הכהן הגדול: אם

אמר רב יהודה אמר רב: בכל יום ויום (1448) בת קול (1449) יוצאת ואומרת: כל העולם כולו ניזון כשביל חנינא בני [בזכותו של חנינא בני]. וחנינא בני עצמו — דיו [די לר] בקב חרובים מערב שבת לערב שבת [שמחמת עניותו המרובה היה חסר

]לא יסור עושה מלחמה (1445) מבית יהודה] (1446),

ואל יהו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה, אלא שיהיה לכל אחד כדי פרנסתו. וכן, לא יצטרכו לסיוע של עם אחר (1447).

מתפלל דלא יעדו עבד שולטן על ידי גלות וחורבן הבית. ומה שמתפלל שלא יהיו עם ישראל צריכים להתפרנס זה מזה, גם כן שייך לתפילת הגשמים, כפי שהגמרא אמרה לעיל [ב], שגשמים — היינו פרנסה.

1447. כתב הבן יהודע, ששייכות ענין פרנסה למלכות בית יהודה היינו על פי דברי הגמרא בתחילת מסכת ברכות, שהיו חכמי ישראל באים לדוד ואומרים לו: עמך ישראל צריכים פרנסה, ואמר להם: לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משיב את הארי וכו'. ואז אמר להם: צאו ופשטו ידיכם בגדוד וכו'. והנה, ענין זה יכול להתקיים דווקא כשיש מלכות בישראל. אבל בלאו הכי, יצטרכו זה לזה. לכן אמר הכהן הגדול: "לא יעדי עבד שלטן מבית יהודה", וממילא "לא יהו עמך ישראל צריכין זה לזה".

1448. כתב המהרש"א, דהיינו בדורו של רבי חנינא בן דוסא. שהרי רב לא היה בימיו. עוד כתב היעב"ץ, שאפשר שבכל דור ודור נמצא כדוגמתו של רבי חנינא.

1449. כתבו התוספות במסכת סנהדרין [יא א, ד"ה בת קול]: יש אומרים שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים, אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר, כמו פעמים שאדם מכה בכח, ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק. ואותו קול היו שומעין, לכך קורין אותו בת קול. וכן כתב רש"י בפירושו לאיוב [פרק ד' פסוק ט"ז], עיין שם.

להתפלל בלשון ארמית, שהרי שם אין צריך למלאכי השרת, כי הקדוש ברוך הוא בעצמו שרוי שם. וראיה לדבר, ממה שמצינו במסכת שבת [יב ב], שכאשר היה רבי אליעזר הולך לבקר את החולה, היה מברכו ואומר לו: רחמנא ידכרינך לשלם. ומקשה הגמרא מאותה מימרא של רבי יוחנן, שאין לאדם לבקש צרכיו בלשון ארמית, ומתמצת הגמרא, ששונה דין חולה, הואיל ושכינה עמו, ואין צריכים למלאכי השרת להכניס תפילתו.

עוד כתבו המפרשים, שבציבור מותר להתפלל גם בלשון ארמית. והיינו משום שכאשר מתפללים בציבור, אין צריך מליץ, אלא הקדוש ברוך הוא בעצמו שומע תפילתם.

וכתב המשנה ברורה [אורח חיים סימן ק"א סקי"ט], שלפי זה מובן מה שאנו אומרים "יקום פורקן" ו"ברין שמיה" בלשון ארמית. אמנם אם מתפלל בביתו, אינו יוכל לומר שום יקום פורקן. ובילקוט הגרשוני כתב, שאמר בארמית, משום שלא הביא עמו ספר לבית קדש הקדשים, והרי דברים שבכתב — אי אתה רשאי לאמרם בעל פה. והיות ולא יכול היה לומר לשון הפסוק, לכן אמר בארמית.

1445. כך פירש רש"י במסכת יומא.

1446. מה שמזכיר הכהן הגדול ענין זה לאחר הקטרת הקטורת, נראה, דהיינו משום שהגמרא אומרת שמקדש שני חרב מפני שנאת חנם, והדבר הגורם לשנאת חנם הוא לשון הרע, לכן לאחר הקטרת הקטורת, שמכפרת על לשון הרע,

אזלא וטרפא אבבא [הלכה ודפקה על דלת ביתו של רבי חנינא].

איכספא ועיילא לאינדרונא [התביישה אשת רבי חנינא לפתוח, כי חששה שתראה בבושטה, ולכן נכנסה לחדר].

כשראתה השכנה הרעה שאין פותחים את הדלת, פתחה בעצמה, ונכנסה לראות.

איתעביד לה נסא [נעשה לה לאשת רבי חנינא נס], **דחזיא לתנורא מלא לחמא, ואגנא מלא לישא** [שראתה השכנה את התנור מלא בלחם, ולידו עומדת קערה מלאה בצק].

קראה השכנה לאשת רבי חנינא ו**אמרה לה: פלניתא, פלניתא** [פלנית פלונית! **איתי מסא, דקא חריך לחמיך**] [הביאי מרדה להוציא את הלחם, שהרי הוא מתחיל להחרך ולהשרף]!

יכולים להיות ניזונים בזכות עצמם. ולכן — "חנינא בני ניזון בקב חרובים מערב שבת לערב שבת". כי לא נשאר לו לצורך עצמו.

1451. **היעב"ץ** כתב, שאפשר שהיה לה מעט קמח בכד, ולשה ממנו עיסה קטנה, ונתנה בתנור. כפי שמצינו במעשה של האשה הצרפית, ובאשת עובדיה, שהיה צריך שיהיה להן דבר מה כדי שתחול עליו הברכה. וכתב, שמשום כך היה מותר להם ליהנות מאותו מעשה ניסים, היות והיה להם דבר מה להתחיל ממנו את הנס. עיין שם.

אמנם באמת במעשה זה, לא מצינו שאכן נהנו רבי חנינא ואשתו ממעשה הנס, ואולי באמת לא אכלו מאותה פת.

לחם (1450), והיה אוכל רק חרובים כל ימי השבוע].

מספרת הגמרא:

הוה רגילא דביתהו למוחמא תנורא כל מעלי **דשבתא ושדייא אקטרתא משום כיסופא** [היתה אשתו של רבי חנינא רגילה להחם את התנור כל ערב שבת, והיתה מניחה בתנור דבר המעלה עשן, כדי שיהיה נראה כאילו היא אופה דברי מאפה לכבוד שבת, ולא יתביישו בכך שאין להם פת לשבת] (1451).

הוה לה חך **שיבכתא בישתא** [היתה לה, לאשתו של רבי חנינא, שכנה רעה].

אמרה אותה שכנה בליבה: **מכדי, ידענא דלית להו ולא מירי** [הרי יודעת אני שאין להם, לרבי חנינא ולאשתו, ולא כלום], **מאי כולי האי** [מהו כל העשן הרב הזה היוצא מארובת תנורם]?

1450. הגמרא במסכת חולין [פו א] מוכיחה מכאן, שזכותם של החכמים מועילה לבני אדם האחרים שבדורם, אבל להם עצמם — אינה מועילה. כפי שאנו רואים, שכל העולם נוזן בשביל רבי חנינא, ואילו הוא עצמו היה עני מרוד. וכן מצינו במסכת ברכות [יז א].

העניני שמואל כתב, דהיינו משום שעיקר השפעת הטוב בעולם באה על ידי הצדיקים, והוא הצינור הממשיך את השפע. ובעת שהעולם זכאים, וראויים להיות ניזונים בזכות עצמם, אזי טוב לצדיק, כי אין הוא צריך לתת להם מחלקו, שהרי יש די בזכויותיהם. אבל בעת שאין העולם ראויים, הם ניזונים בזכות הצדיק, ואזי לא נשאר לו לצורך עצמו. וזה מה שאומרת הגמרא: "כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני", כי אינם